

Quaderns de l'Institut / 4

Biblioteca de Catalunya-Dades CIP

Dia Internacional de les Dones : Palau de Pedralbes, 6 de març de 2005. -
(Quaderns de l'Institut ; 4)

Inclou la conferència de Eulàlia Lledó i Cunill: Les paraules i els dies
Referències bibliogràfiques

ISBN 84-393-6770-8

I. Lledó, Eulàlia. Paraules i els dies II. Institut Català de la Dona III.

Col·lecció: Quaderns de l'Institut (Institut Català de la Dona) ; 4

1. Drets de les dones 2. Sexisme en el llenguatge 3. Llenguatge i llengües

- Diferències entre sexes 4. Dones - Llenguatge

396:800

© Generalitat de Catalunya

Institut Català de la Dona

EDITA: Institut Català de la Dona

1a EDICIÓ: Barcelona, maig 2005

TIRATGE: 3.000 exemplars

DISSENY: Azúa + Ancochea scp

IMPRESSIÓ: Altés arts gràfiques, s.l.

DIPÒSIT LEGAL: B. 24.024-2005

Dia Internacional de les Dones

Palau de Pedralbes
6 de març de 2005

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

SUMARI

Presentació Pascual Maragall Mira
president de la Generalitat de Catalunya / 7

Presentació Josep Bargalló Valls
conseller primer de la Generalitat de Catalunya / 11

Intervenció Marta Selva Masoliver
presidenta de l'Institut Català de la Dona / 17

Conferència Eulàlia Lledó i Cunill
filòloga / 23

ESTIMAT CONSELLER PRIMER, conselleres i consellers,
estimats amics, estimades amigues,

Excuseu la incomoditat d'aquesta sala del Palau de Pedralbes, un edifici que tot i la seva bellesa i el fet que ens hàgim de felicitar que la ciutat de Barcelona l'hagi cedit molt generosament a la Generalitat de Catalunya, per a certs esdeveniments és una mica incòmoda, o en tot cas millorable. No sé si les persones del fons ens veieu, però en tot cas suposo que ens sentiu. En qual-sevol cas seré breu i no us mantindré en aquesta incomoditat més d'un minut.

De manera breu, doncs, vull dir-vos que aquest Govern està decidit a què la situació real de les dones a Catalunya comenci a ser una mica més semblant a la de la dona en aquells països que ja han avançat o que ho han fet mes depressa que nosaltres. Per fer-ho, l'Institut Català de la Dona comptarà i compta amb tot el recolzament del Govern i del President. Perquè, al capdavall, més enllà de les discussions tant enfadoses que a vegades protagonitzen el dia a dia, hi ha qüestions fonamentals que sí que s'han d'abordar i que aquestes, en canvi, avancen sempre molt lentament. Sapiguen que més enllà dels ensurts, les querelles i les discussions diàries, la nostra autèntica preocupació no va per aquí; va justament per la millora dels vectors fonamen-

tals de la vida col·lectiva i aquests vectors fonamentals en bona mesura fan referència al gènere; fan referència a les dones, als homes, als infants al jovent i a les seves vicissituds.

Voldria il·lustrar-ho amb un cas que he conegut de prop. Ahir a migdia vaig estar a casa d'una noia jove, d'uns 35 anys, amb dues criatures, un nen i una nena, professional –bona professional– casada amb un professional, un company professional, amb pis i amb feina. I tanmateix la criatura petita demana una atenció molt especial, i per tant, aquesta dona ha estat quatre mesos primer anul·lant i després rebaixant la seva activitat professional. Mentrestant al seu company li ha sortit una feina important, i com que és el company i la feina és important, se'l veu poc per casa. Aquí comencen els problemes.

El nen gran està una mica gelós de la petita, i té la guarderia, sí, però encara una mica provisional i esperant que comenci la guarderia nova –qualsevol dia es manifestaran si no comencem; ja els vaig dir que tenim la garantia que cap obra es parará i que això anirà endavant, però tot i amb això...–. En definitiva, el nano gran està una mica gelós de la petita i necessita més atenció. Així doncs, tot i que aquesta jove ja hauria d'haver tornat a treballar amb la intensitat habitual, no pot. Quin és el seu treball? És autònoma.

Haig de dir, fent un incís, que no sé com és que les estadístiques no indiquen que les persones que treballen com a autònoms sobrepassen ja la meitat dels treballadors i de les treballadores en aquest país, perquè cada vegada és més difícil trobar gent que tingui feina

fixa i un salari constant. Quan li pregunto a ella si els seus guanys han millorat en els darrers anys, em diu que més aviat no, que en termes reals, tenint en compte els preus, possiblement han minvat una mica. Aquesta situació també és nova, perquè temps enrera això no passava: sabies que si tenies una feina anaves tirant i poc o molt sempre anaves pujant. Ara hi ha una gent que perd, professionals, per exemple, depenent en bona mesura de com està el mercat. I es clar, el mercat està cada cop més competitiu. En l'activitat laboral d'aquesta dona, com passa a molts i moltes professionals, cada vegada hi ha més intermediaris, hi ha més enginyeries que intervenen i així resulta que la feina no és tan agradable com havia estat.

Aquesta és la vida d'una dona catalana, de 35 anys, amb dues criatures, com tantes d'altres del món d'avui. Voldríem de debò que aquesta dona i tants milers i milers que es troben en la mateixa o d'altres situacions, sabessin que aquest govern nostre, en aquest sentit, prefereix ser dona que home, per entendre'ns. En aquestes situacions que les dones comparteixen, en la que se senten d'alguna manera solidàries davant la indefensió, ens tenen al costat, i de manera ben activa.

El govern prefereix "sentir" la realitat des d'aquest punt de vista i s'identifica amb els problemes i esperem que també amb les solucions que reclamen les dones de Catalunya. Si no ho fem, la Maria Aurèlia Capmany des del cel ens renyarà, de la mateixa manera que quan es va posar malalta i va perdre el cabell, li vaig dir: "Per què no et poses una perruca?" i em va contes-

tar: “Que et penses que només els homes poden ser calbs?”. Ja la coneixíeu.

No us vull entretenir més. Moltes gràcies a totes i a tots per ser aquí i bona feina.

PASQUAL MARAGALL MIRA

President de la Generalitat de Catalunya

BENVOLGUDES, AQUESTA ÉS la segona vegada que tinc l'oportunitat de celebrar el Dia Internacional de les Dones amb totes i tots vostès. És per a mi un veritable privilegi.

Ha passat, doncs, un any des que per primera vegada al nostre país aquesta data es commemorava des d'una visió diferent, des d'una visió catalanista i d'esquerres. A llarg d'aquest any el Govern de la Generalitat de Catalunya, i molt especialment l'Institut Català de la Dona, s'ha mantingut ferm al seu compromís d'endegar i tirar endavant veritables polítiques de dones i per a les dones. I parlo amb plural, de polítiques de dones, perquè realment la tasca endegada no ha estat en una única direcció i ni en un únic terreny, sinó que s'ha treballat des de la transversalitat i amb la col·laboració de tots els departaments que configuren el Govern de la Generalitat.

Això ha estat així perquè entenem que és aquesta la manera en què s'ha de fer política per tal que totes les actuacions del Govern es facin tenint present la perspectiva de gènere, i així poder incloure els sabers, les experiències i els punts de vista de les dones en els processos de planificació i seguiment de totes les polítiques del Govern.

Hem comptat, doncs, amb el suport de tots els departaments, però no només això, hem tingut també la co-

operació i l'acompanyament en aquest nou camí que hem començat, de les institucions locals i de les associacions i entitats de dones d'arreu del territori.

Durant aquest any, des de l'Institut Català de la Dona, hem mantingut contactes amb representants dels ens municipals i supramunicipals per tal d'obrir vies de col·laboració que ens permetin donar resposta a les necessitats i demandes de les dones de totes les poblacions catalanes. Sabem que la comunicació amb l'àmbit local ens permetrà optimitzar i racionalitzar recursos, així com apropar-nos a les veritables necessitats diverses de les dones. La proximitat des de la descentralització i el suport a les administracions territorials ens ha de permetre consolidar una veritable xarxa institucional, capaç d'implementar amb més eficàcia i encert les polítiques de dones i per a les dones.

Per altra banda, com ja he esmentat anteriorment, considerem realment imprescindible la col·laboració i l'acompanyament, en aquest nou camí, de les entitats i les associacions de dones, i també de moltes dones que a títol individual s'han apropiat a l'Institut Català de la Dona.

I dic que això és imprescindible perquè sabem molt bé que les associacions de dones han estat i són una eina de participació i de relació per a les mateixes dones i, també, una eina de progrés i de cohesió social. És imprescindible donar valor i reconèixer les aportacions socials de les dones, dels sabers i coneixements que han desenvolupat al llarg de la història per avançar cap a un país autènticament democràtic i socialment just, així com cal tirar endavant polítiques que donin resposta als desitjos i projectes diversos de les dones.

L'associacionisme és una eina imprescindible per la gestió i l'ajuda a dones que han estat maltractades física i psicològicament per la violència masclista. M'agradaria recordar en aquest moment que només en el transcurs del passat any 2004 *han mort 17 dones* a Catalunya en mans de les seves parelles o exparelles. El Govern de la Generalitat està expressament sensibilitzat i per això ha assumit el compromís d'eradicar aquest greu problema social. Un dels acords del Govern catalanista i d'esquerres feia referència, precisament, al tema de l'abordatge de la violència contra les dones mitjançant un Pla específic i una Llei integral catalana. La participació social de les dones a través de l'associacionisme és, a més, necessària per sensibilitzar la societat sencera de la necessitat d'incorporar les perspectives de les dones a tots els àmbits, en tots els terrenys on dones i homes desenvolupem els nostres projectes de vida, tant a nivell personal com a nivell social. Cal, a més, que el teixit associatiu femení de Catalunya, amb tota la seva diversitat, es constitueixi en un veritable agent social per consultar, negociar i consensuar iniciatives de Govern.

Per això vull felicitar especialment la constitució del nou Consell Nacional de Dones de Catalunya, que va tenir lloc el passat 14 de febrer d'enguany.

Només des d'una societat capaç de conjugar la diversitat i la diferència es podran construir éssers autònoms, aliens a la cultura excoient de la violència. M'agradaria en aquest moment denunciar el tipus de violència que es dona en la majoria de les societats occidentals i, per tant, a Catalunya. És la "*violència simbòlica*", un mal-

tractament soterrat i molts cops intangible però que constitueix la base i la legitimació per la utilització d'altres formes més evidents de violència.

Des del govern de la Generalitat es vol trencar amb la divisió sexual del treball, tema preocupant i difícil de resoldre ja que es tracta d'un problema estructural. Encara hi ha feines exclusives per dones i exclusives per homes. Hem de treballar per trencar estigmes i concepcions arrelades a l'imaginari col·lectiu. Denunciar, també, la segregació laboral que alhora porta a la discriminació salarial. Les dones cobren un 29% menys que els homes.

El món occidental, en el que es troba immersa la nostra societat, ha estat projectat i construït des d'una perspectiva masculina i, massa sovint, s'ha oblidat que les dones tenen una cultura pròpia amb totes les possibilitats de fer propostes imaginatives que facin front als nous reptes que avui té plantejats el nostre país.

La igualtat d'oportunitats entre dones i homes és una qüestió de legalitat, sens dubte, i els poders públics han d'esmerçar tots els esforços necessaris per implementar polítiques que la facin possible. Però, tanmateix, no ens podem aturar aquí. Es fa necessari dur a terme un veritable procés de transformació social que ens condueixi a un nou contracte social en el qual es defineixi un nou marc de relació entre homes i dones. Aquest tema és el que precisament subscriu el nou Pla d'acció i desenvolupament de polítiques de dones a Catalunya 2005-2007, que el Govern aprovarà properament. Avançar en aquest camí és, també, una qüestió de compromís personal. Sense el compromís personal de cadas-

cun i cadascuna de nosaltres, la millor política serà en-
debades.

Volem, doncs, implicar-vos a totes i tots en l'inici
d'un nou diàleg social que ens condueix a una societat
cohesionada i compartida, que reconegui les diferèn-
cies entre ciutadanes i ciutadans sense que aquestes
impliquin desigualtats.

Aquest és un camí que hem de fer conjuntament, des
de les institucions, des de la societat civil i també des de
l'experiència vital de cadascuna i cadascú de nosaltres.

Moltes gràcies.

JOSEP BARGALLÓ VALLS

Conseller Primer de la Generalitat de Catalunya

MOLT HONORABLE PRESIDENT, Honorable Conseller primer, delegades i delegats del Govern, honorables conselleres, honorables consellers, il·lustres diputades, il·lustres diputats, i altres autoritats, amigues i amics.

Gràcies per la vostra presència.

Ens trobem de nou en el marc simbòlic que representa la celebració del 8 de març, Dia Internacional de les Dones, que des de l'Institut Català de la Dona volem commemorar seguint les paraules que l'any passat, en aquest mateix context, va pronunciar la filòsofa Fina Birulés. Fina Birulés va acabar la seva conferència afirmant que "no es pot inaugurar un món nou sense paraules i formes noves". I és que el fet de pensar i dir el món en femení, obre, per si mateix, nous espais de naixement de la realitat. Pensar-lo i anomenar-lo d'aquesta manera, significa, de fet, actuar ja d'una forma diferent.

Tanmateix, l'horitzó que s'obre a partir d'aquestes afirmacions és ampli i ple de reptes. Necessita un substancial entorn de complicitats, estratègies i compromisos que inscriguin les dones, i amb elles el conjunt del nostre país, Catalunya, de forma singular en el món. Com diuen moltes de les organitzacions de dones d'altres indrets del planeta, avui cal posar la diferència sexual al món per tal que la política de les dones, i tot

el que aquesta incorpora, sigui possible i esdevingui LA POLÍTICA, en majúscula, pràctica entesa com acció per canviar la vida social i la pròpia vida. Una política concebuda, així mateix, des del compromís d'anar més enllà, entesa com un dispositiu capaç d'aprofundir en els drets específics de les dones, tenint en compte que encara perviuen en el nostre país situacions de discriminació i de control físic i social, que mereixen intervencions decidides i contrastades que situïn les experiències femenines com a interlocutores autoritzades, i no com a simples dipositàries de les accions de govern. Reconèixer, així mateix, la necessitat d'una vida, una societat i uns espais compartits, que no vol dir una ciutadania homogènia, i reconèixer, també, la naturalesa complexa del conjunt d'estratègies necessàries per tal d'assolir-los, ens ha de permetre generar compromisos específics amb visió holística i no sectorialitzada.

Les dones requerim avui, també, transformacions en les formes de fer política que permetin oferir ponts de relació i participació per aconseguir que, per una part, les polítiques, i els seus significats, siguin conegudes i, per l'altra, que les dones puguem interlocutar sobre elles en els escenaris i les dinàmiques de la seva definició.

Quan parlem sobre la seguretat de les ciutats, diem que una ciutat segura per a les dones vol dir que és una ciutat segura per a tothom. El mateix raonament podem aplicar a la política. Les polítiques de les dones són polítiques que beneficien tothom. I sobre aquesta idea hem d'insistir encara més i convèncer, perquè, sortosament, s'està acabant la forma patriarcal de convivència que, encara avui, segueix contaminant les nos-

tres relacions, amb un resultat dolorós per a les dones, però també per als homes. No ens permet la nostra lliure expressió, ni tampoc facilita que els homes gaudeixin de nous escenaris per abandonar definitivament unes vivències de masculinitat –encara restringides i arquetípiques– del tot incompatibles amb l'exercici de la llibertat de les dones i també dels homes.

Per això parlem de la política de les dones com aquella política que pensa en una societat que reconegui el dret a les diferències entre ciutadanes i ciutadans, sense que aquestes impliquin desigualtat, i que té l'ambició de ser, com he dit abans, LA POLÍTICA. Per tant, ha de tenir valor per a les dones i també per als homes. Ha d'impulsar nous escenaris que donin respostes reals als reptes que tenim plantejats i situar l'acció de govern compromesa amb les dones i els homes en tots els casos: quan anomenem i definim el nostre país, quan planifiquem, invertim, dissenyem, organitzem, quan atenem demandes socials, prioritzem, legislem i elaborem pressupostos. Per això subratllem la necessitat de practicar una veritable **transversalitat**, que aquest any hem iniciat des de l'Institut Català de la Dona mitjançant el **Pla d'Acció i Desenvolupament de les Polítiques de Dones a Catalunya**, transversalitat com a estratègia de treball, basada en la relació i el diàleg, capaç d'anar incorporant i situant en el centre de les accions del Govern les experiències femenines. Aquest Pla, que, en pocs dies, aprovarà el Govern de la Generalitat, parteix del desig de fer les coses d'una altra manera, d'aconseguir que el ser dona sigui significant i significatiu en el món, no només en la intimitat o en l'*entredones*.

Parlant ja de la nostra experiència en aquest primer any de Govern, el camí iniciat amb voluntat transformadora, capaç de donar lloc a d'altres escenaris realment sostenibles per a les dones i per als homes, no l'hem començat en solitari. Per tant, no puc deixar d'esmentar el treball conjunt desenvolupat amb tots els departaments, que ha contribuït a impulsar i posar en circulació el Pla del Govern en matèria de Polítiques de Dones.

El Pla d'Acció i Desenvolupament de les Polítiques de Dones a Catalunya és un pas necessari per començar a obrir i garantir a totes les catalanes, de forma col·lectiva, possibilitats d'accedir a la llibertat de ser i d'actuar. Un pas necessari, si bé no l'únic ni suficient, per reconèixer les aportacions de les dones, dels sabers i coneixements específics que hem desenvolupat al llarg de la història i donar valor a la nostra participació en la construcció de la societat, com a element imprescindible per avançar cap a un país autènticament democràtic i socialment just. El Pla no es limita a afegir les dones a un context ja donat, sinó que repensa el plantejament de les polítiques globals i sectorials. Dibuixa mesures útils i concretes amb l'objectiu d'afrontar situacions diverses en tots els àmbits, però especialment aquelles que repercuteixen en l'autonomia dels projectes vitals de les dones.

I el que és més important: parteix de les capacitats de les dones, no pas de les nostres mancances i dificultats, la qual cosa implica un pas conceptual significatiu de com anomenar l'experiència femenina i de com gestionar-la en relació.

El Pla d'Acció i Desenvolupament de les Polítiques de Dones a Catalunya, que ha viscut un procés de participació i consens, pretén, a més, mostrar i evidenciar la capacitat femenina de decidir la pròpia vida i considerar el que les dones sabem sobre nosaltres mateixes. Quan es fan propostes que no consideren el que les dones saben sobre elles mateixes, com per exemple, en temes tan importants com el de la violència, no només s'està usurpant la seva veu, sinó que fins i tot el discurs esdevé coercitiu pel que fa a la seva llibertat i, en molts casos, pel que fa a la seva seguretat. El manteniment de certs estereotips i creences sobre les maneres de fer de les dones i, especialment, sobre les dones que han passat per situacions de violència, reproduïx una concepció errònia d'elles com a víctimes uniformes, sense diferències, i és només com a víctimes que se'ls ofereix ajut. No permet, a més, ni el reconeixement de la seva experiència, per bé que dolorosa, ni que trasllueixi la seva capacitat, de vegades immensa, de sobreviure.

Nosaltres hem volgut bolcar en l'acció del Govern de la Generalitat l'experiència de tants anys de pràctiques i pensaments de la xarxa associativa femenina del nostre país; de les vivències de les dones de tot Catalunya posicionades, cadascuna d'elles, des de la seva singularitat; de les dones que heu ocupat llocs de representació política institucional; i de les que heu treballat per acabar amb les limitacions i restriccions del saber, que primer va ignorar i després ha intentat marginar els temes de dones; dones que heu posat en paraules i donat naturalesa política a coses que fèiem i practicàvem, és a dir, heu significat allò que era considerat in-significant o

que no tenia nom. Per això, són fonamentals les relacions que anem establint i l'autoritat que conferim a la nostra i a la vostra experiència en tots els àmbits, autoritat que ajuda a trencar els esquemes que ens dificulten el desenvolupament de les pròpies capacitats. Amb aquesta seguretat estem recuperant el valor de l'experiència femenina, que s'està revelant com la clau de volta necessària per aprofundir en les dimensions, encara inexplorades, de l'avenç i aprofundiment democràtic.

Finalment, si estem d'acord en què volem construir un país en el qual la política i la vida no siguin coses separades, cal que ens desvinculem del model de societat patriarcal en tots i cadascun dels aspectes en què encara hi és present i, com es ve fent des de fa molt temps des de les dones en moviment, presentem la nostra alternativa de futur. Les dones ho podem i ho sabem fer.

Moltes gràcies i us desitjo a totes i a tots un bon 8 de març del 2005.

MARTA SELVA MASOLIVER

Presidenta de l'Institut Català de la Dona

■ Les paraules i els dies

Honorable Conseller primer, Josep Bargalló, Honorables conselleres i consellers, Presidenta de l'Institut Català de la Dona, magnífica Marta Selva, amables companyes i amigues, dilectes senyores i senyors.

Primer de tot voldria agrair la vostra invitació a parlar tal dia com avui. I l'agraïment és més gran pel fet que hagueu convidat una dona que justament prové del moviment feminista, pel fet que en aquest acte solemne doneu la paraula a algunes idees (espero) que s'han cuinat dins la teoria feminista, que no haguessin trobat ni l'espai ni les paraules per dir-ho fora d'aquesta energia matriu que és el feminisme. Moviment que Rebecca West ja el 1913 a *The Clarion*, de manera tan curta com bella, va definir així: "Jo mateixa no he estat mai capaç de definir exactament què és el feminisme: només sé que la gent em diu feminista cada vegada que expresso sentiments que em diferencien d'una estora".

En segon lloc, i entrant ja en matèria, voldria agrair que em brindeu l'envit de parlar després de la bellíssima, rotunda, lliçó magistral de Fina Birulés sobre la llibertat i la política, que tantes pistes va donar, per exemple, sobre com abordar i entendre les violències contra les dones. El compromís és gran i emocionant, no perquè pretengui assolir l'alt llistó de la seva confe-

rència, cosa que no tindria cap sentit, sinó perquè penso que hauria de saber aprofitar les seves paraules per emmarcar-hi algunes de les consideracions sobre el tema que em proposo parlar: l'espai de llibertat que és la llengua.

En la seva conferència, Fina Birulés va mostrar que el reconeixement de la llibertat femenina no és assimilable a la mera igualtat de drets, és a dir, que totes les veritats importants sobre el que està bé i el que està malament no es poden formular en el llenguatge que ja tenim, en el llenguatge de la igualtat.

Enllaço aquesta referència al llenguatge de la igualtat per posar en relleu el que diu de la llengua la lingüista francesa Marina Yaguello en un fragment que mostra, perquè realment no cal reivindicar-les, la diversitat i la diferència que hi ha en cada llengua.

Una llengua no és un tot homogeni i monolític. En una mateixa comunitat lingüística coexisteixen variants socials i regionals; registres, nivells de llengua, dialectes, argots, parles especialitzades diverses s'hi entrecreuen i s'hi superposen. Considerada molt temps com a marginal per una lingüística fonamentada en una visió unificadora de la llengua, la variació, que Labov ha definit com a inherent a tota llengua, es reconeix avui dia com un fet central.

La llengua és un sistema simbòlic involucrat en les relacions socials; també cal rebutjar la idea d'una llengua "neutra" i subratllar-ne les rela-

cions conflictives. En efecte, la llengua no està feta únicament per facilitar la comunicació; permet la censura, la mentida, la violència, el menyspreu, l'opressió, de la mateixa manera que permet també el plaer, el goig, el joc, el desafiament, la revolta. És tant un lloc de refús i repressió (a causa de la interiorització de regles i de tabús), com un espai per esbravar-se, desinhibir-se i alliberar-se.

La relació de cada persona amb la llengua passa per la seva relació amb la societat. Entre els paràmetres de la variació: classe social, grup ètnic, edat, professió, regió, etc., haurem de fer un lloc a la diferenciació sexual.¹

L'apel·lació al joc, al desafiament que, segons Yague llo potencia la llengua, em permet abordar dues qüestions de llengua que encara que de distinta dimensió i abast parlen amb goig de la revolta.

Primer em vull referir a una recòndita i secreta parla femenina transmesa de mares a filles, el nushu, aquella cal·ligrafia de 2.000 caràcters, incomprendible per als homes, amb la qual des de fa més de mil anys les camperoles xineses de l'ètnia yao al comtat de Jianyong de la província d'Hunan inscriuen complicitat i genealogia en diaris i ventalls, la broden en seda als ornaments. Es tracta de reflexions íntimes, consells, descripcions, etc., que avui són valuosos documents per a la història. Llenguatge secret que després de la revolució xinesa va ser titllat de llengua de bruixes. Ben lluny en l'espai que no en l'aire, Hildegarda de Bingen (1098-

1179) creava en la seva fecunda maduresa un glossari de 900 paraules en una llengua desconeguda que meravella.

En segon lloc, vull fer esment d'un fet més concret. Em refereixo a la decisió que van prendre ja fa alguns anys tres polítics de partits diferents en el marc de l'Ajuntament de Barcelona. Totes tres van accedir a un mateix càrrec dins la institució i com que no tenien clar com s'havien de denominar, es van trobar i van acordar que s'autoanomenarien "tinentes d'alcaldia"; és a dir, "tinentes" en comptes de "tinents" (sigui dit de passada, les ministres franceses una mica després van fer el mateix: autoanomenar-se en femení). Alguna cosa estava canviant. No els va caldre tot un nushu, una llengua secreta i pròpia, però van crear una paraula per dotar-se d'un llenguatge que amablement les aixoplugués, que expliqués la seva realitat, que els donés calor i confort. El pretès llenguatge neutre, com ja sabia Yaguello, els anava esquifit, no les comprenia. Una altra francesa, Luce Irigaray, hi coincideix quan diu que entre les moltes característiques de la llengua no hi ha la de la neutralitat.

Cap discurs és neutre i universal. Cap locutora o locutor és capaç de produir un llenguatge sense marques morfològiques. Un postulat científic o ideològic com aquest no resistiria una enquesta sobre un corpus. La tècnica, la màquina, l'ordinador, ens obligarien a depassar les nostres conviccions i contradiccions, les nostres maneres de sentir, de jutjar, de pensar. Ens queda dir *jo*. Jo,

encarnat i limitat en la seva gènesi, morfologia, història, parla a partir d'aquesta situació, aquest ancoratge en la relativitat i el devenir d'una veritat, d'un desig, d'una llibertat. El sentit, com la llengua, neix a partir de diferències. Anul·lar-les es converteix a anorrear la significació.²

Paraules que s'acorden com un guant a una mà a les paraules de Fina Birulés quan explicava que no s'ha de confondre la llibertat amb la igualtat; ja que la possibilitat d'una vida pública compartida no és idèntica a una ciutadania homogènia. Traslladada a la llengua, les tres polítiques ho van mostrar, no es van conformar a convertir la paraula "tinent" en un terme de gènere comú, a homogeneïtzar-la, sinó que van marcar la seva ciutadania, en aquest cas la seva dedicació a la cosa pública, amb una ben femenina "a". Van saber transmutar una pèrdua en guany.

Haurem, doncs, de veure en quina llengua, en quins llenguatges les dones expliquen des del seu cos sexuat no només com són, què els passa, què senten, sinó com narren el món, com el veuen, com el viuen, com s'hi posen al centre. Llenguatges que de vegades incomoden, que de vegades fins i tot nosaltres no reconeixem com a eines per dir el món, per contar com som.

Quan es parla de la dificultat de noves llengües, de nous llenguatges, sempre recordo l'exclamació d'una aleshores jove jove estudiosa del cine quan començava a anar a festivals de cines de dones per copsar-ne el to i la textura. A la vista d'un munt de pel·lícules de directores va esclatar: "¿però per què no fan cine 'nor-

mal'?" . Era la constatació que en el cine, en força films, gairebé tot inscriu la diferència tant en la forma com en el contingut, tot pot ser distint: els plans, les seqüències, el temps, la llargària, la ira, el ritme, l'amor, les reiteracions, la bogeria, les el·lipsis... Les rialles són als ulls de segons qui "massa" freqüents. Les gotes d'aigua cauen, segons per a qui, "massa" a poc a poc. En definitiva: el llenguatge és diferent perquè explica una altra realitat, una altra centralitat.

I encara que això segurament es podria fer extensiu a l'art en general, penso, per exemple, en la molt treballada i matemàticament generosa llengua dels kolams de les hindús de la zona de Tàmil Nadu, jo m'aturaré en alguns dels espais de llibertat que la llengua forneix a les dones perquè inscriguin en diferents contextos, ja siguin orals, ja escrits, la diferència, la normalitat, la pròpia experiència i sentiment. Aprofitaré el temps, que no els dies, que tinc avui, per llegir-ne algun testimoni provinent de la literatura, aquest portentós i bell espai de paraules en llibertat.

II

Començaré per la més antiga que he triat, per un expressiu text que parla d'un nushu ben visible de les dones, aquest cop barrocs. Es tracta d'un fragment del pròleg a *Las Moradas* de Teresa d'Àvila que parla de la facilitat i la felicitat d'entendre i aprendre en el llenguatge de les dones, és a dir, en la pròpia llengua. A veure si el llegeixo bé.

Díjome quien me mandó escribir, que como estas monjas de estos monasterios de Nuestra Señora del Carmen tienen necesidad de quien algunas dudas de oración las declare, y que le parecía que mejor se entienden el lenguaje unas mujeres de otras, y con el amor que me tienen les haría más al caso lo que yo les dijese, tienen entendido por esta causa será de alguna importancia, si se acierta a decir alguna cosa, y por esto iré hablando con ellas en lo que escribiré.³

“Y por esto iré hablando con ellas en lo que escribiré”, és a dir, escriurà com qui parla, esborrarà les fronteres entre oralitat i fixació escrita en aquesta llengua femenina que com que està al marge, al límit, es pot donar la llibertat de transcendir-los. Conscient, a més, que li faran cas sobretot perquè l'estimen. Perquè no hi ha llengua, no hi ha aprenentatge, sense afecte.

Fa molt temps, doncs, que s'expliciten maneres de comunicar-se, llengües pròpies de les dones. Continuo amb un fragment de Lidiya Ginzburg escrit ja fa uns quants anys que hi té alguna concomitància. Explica com sona l'alarma, com la gent baixa del tramvia davant de l'imminent bombardeig, com es refugia en una casa; i com en aquests moments també es parla. Escoltem què diuen les dones, què diuen els homes.

Se sent una explosió molt a prop.

—Al pis de sota, camarades.

—Però ¡on s'han col·locat, senyores! just sota la finestra. No tenen per què arriscar-se.

No para d'entrar gent des del carrer. A l'escala no hi cap ningú més.

Maleeixen els alemanys. Una dona asseguda a l'ampit de la finestra està explicant a una altra dona en veu alta, animadament, en què consisteixen els seus menjars. Ella no va als menjadors públics perquè allà enganyen; en canvi, a casa es poden preparar plats molt més gustosos. Fa una descripció detallada dels plats tan deliciosos que prepara, fins i tot en aquests dies, i que són l'admiració de tot el món.

Dos homes força joves discuteixen sobre la força destructora de la metralla i de si és capaç de traspasar fins i tot una o dues parets mestres. És la tendència masculina a generalitzar, especialment sobre problemes tècnics. Un, el menys espavilat, explica de forma confusa com casa seva va ser anorreada fa mig any per l'impacte de dos

obusos. Té ganes de parlar sobre aquest fet perquè en aquella ocasió va estar a punt d'entrar al forn situat a la mateixa casa i només per una felicitat casualitat va anar a parar a un altre forn. Encara té la necessitat de parlar del tema, però ara garanteix ja el seu relat amb una reflexió objectiva sobre la capacitat destructiva de les armes.⁴

Senzillament, tranquil·lament, com que el tema de la narració no és la sociolingüística, com que no és un estudi de com parlen les dones entre elles o els homes entre si, es despleguen davant dels nostres ulls amb dring a veritat algunes de les estratègies de la parla femenina, de la parla masculina. Dones que durant el brutal setge de Leningrad tenen encara esma, no tan sols de menjar, sinó fins i tot de disfrutar menjant, possibilitant amb totes les seves forces, com els petits cirrells que emparren la vinya, en tots els petits actes quotidians, que no s'esgotin, que no es perdin aquests tènues fils que constitueixen la vida; a voltes, només un plat de sopa ben calenta, reconfortant, que ja deia Teresa d'Àvila que de vegades les coses fonamentals són a la cuina entre cassoles i marmites. Dones que es donen la llibertat de parlar lliurement en moments tràgics, perquè les seves aparentment menudes paraules les lliguen a la vida. Homes pontificant i intentant objectivar sobre metralla i destrucció, aquell subtema que tantes i tantes vegades el cine d'homes considera important, gloriós.

Passo ara a una altra autora per continuar transitant algun dels viarans de les parles de les dones. Vull citar la gràcia d'una escriptora contemporània, d'Antonia

Byatt, a l'hora de descriure un enginyós programa de televisió. En ell, la conductora fa que un grup de dones parli sobre el fet de ser dones tal com parlen les dones quan cap home les sent. I, és clar, també parlen de la menstruació, tema tabú a la televisió, o usen un Tupperware com si fos un amulet cerimonial. Diu així:

–¿Per què no mirem una mica la televisió? –va suggerir Jacqueline–. Hi ha el nou programa de la germana de Marcus, Frederica Potter. L'últim va ser realment bo. Barregen criatures de dibuixets animats amb idees reals. Parla sobre els miralls...

Va ser així com el cru llenguatge de Frederica sobre les dones lliures, la falsa cuina, la bateria de cuina amb aire d'instrumental ginecològic, la reunió de dones, la tertúlia amistosa, l'animada discussió íntima sobre la píndola, l'avortament, els homes i l'espera de cada mes de les gotes de sang en la roba blanca van entrar en la vida de Luk i Jacqueline. De tant en tant, Jacqueline reia sarcàsticament. Luk es va adonar que estava molt més relaxada que no pas mentre parlaven de la boda. Va riure a riallades –massa– amb el comentari despectiu de Julia Corbett sobre els vels blancs. Luk va ser embargat per una mena d'antiga beateria, un deix dels ensenyaments del seu pare a qui tant criticava. Veient com somreia Jacqueline, es va sentir dominat per un odi irracional cap aquesta enèrgica i insensible Frederica Potter. La seva cara va omplir tota la pantalla, amb els seus ulls pintats, la diadema de pèl falsament inno-

cent, el somriure astut i arter. Mogut per un impuls, es va aixecar amb la intenció d'apagar el televisor. D'expulsar la invasora.

–No apaguis –va dir Jacqueline–. És divertit i interessant. Molt original. ¿No t'agrada?

–No. Em sembla desagradable, de mal gust i vulgar.

–Això és perquè ets un home escoltant converses de dones.

Les tres dones es passaven solemnement els bols de Tupperware de mà en mà.

–És genial –va comentar Jacqueline–. Mai havia vist res semblant.

–Bruixa presumptuosa –va dir Luk.

–¿Què?

–No m'agrada aquesta dona. No sé per què.

–No ets l'únic –va dir Jacqueline–. Sospito que a aquestes altures deuen de ser milers els que opinen així. Li busca les puces a la gent. I a la gent li agrada sentir rebuig cap a ella. Serà tot un èxit.

–Vaja sinó –va dir Luk, sense encertar en l'adequat to irònic.⁵

El text és prodigiós i prou explícit. S'hi veu una manera de parlar ben coneguda per les dones. S'hi veu un enfilall de temes dicibles, dialogables, que ja no cal amagar perquè forma part de l'experiència de la humanitat: la menstruació, l'avortament, alguns topants del casori..., que fins i tot són tema d'obra d'art.

I s'hi veu sobretot, un altre cop, que alguna cosa està canviant, ¿d'on prové, si no, aquesta acuitat de l'autora

a copsar la confosa i difusa angúnia masculina?, incommodat que fa titllar de “bruixa” la protagonista, el mateix elogi, recordo, que va merèixer el nushu per part de la revolució. Que alguna cosa està canviant es percep també en les lliures riallades d’una espectadora gens passiva, que fan perdre els papers a un espectador que considera que les rialles l’estan acorralant, que perd peu i sentit de l’humor a ulls vistents. Fina, Antonia Byatt, a l’hora de copsar com a subversiu, com a eminentment lliure el riure de les dones. Aguda, Byatt, a l’hora de descriure un home que pensa que té la mesura justa sobre el riure de l’altra. Recorda aquell diccionari que gosa dir una cosa així de les dones: “mostrar una dona massa llibertat”, com si la llibertat, almenys la de les dones, pogués quantificar-se, tenir sostre.

És justament en aquest punt que vull recuperar una altra idea de Fina Birulés que postulava que cal que ens allunyem de la ingènua confiança que una situació injusta o violenta es resol sense cap mena de conflicte i que cal que la política de les dones sigui immodesta, creativa, per modificar situacions.

I és aquí també que vull portar un exemple, potser modest, però clar i creatiu, de com modificar una situació posada de manifest per la llengua, però que, com sempre, no és atribuïble a la llengua. Es tracta del fragment d’una altra novel·la, en aquesta ocasió de la belga Amélie Nothomb. Diu com segueix.

S’imposen algunes matisacions ontològiques. Fins als catorze anys, vaig dividir la humanitat en tres categories: les dones, les nenes i els ridículs.

Totes les altres diferències em semblaven anecdòtiques: rics o pobres, xinesos o brasilers (deixant de banda els alemanys), amos o esclaus, guapos o lletjos, adults o vells, aquelles categories eren importants, sí, però no afectaven l'essència dels individus.

Les dones eren persones indispensables. Preparaven el menjar, vestien les criatures, els ensenyaven a cordar-se les sabates, netejaven, construïen bebès dins del seu ventre, portaven roba interessant.⁶

De tota la rastellera d'activitats indispensables (vet aquí la paraula precisa), m'interessa l'expressió "construïen bebès". Res d'"esperar" passivament sense intervenció, res d'això, ja que les dones assumim, com a mínim, el cost nutricional del cigot, de la criatura. Amélie Nothomb ho vol fer dir ben explícitament a la llengua i la llengua, potent i lliure, ho assumeix amb elegància i solvència. Dones construïnt bebès, creant llengua.

III

De fet, segueix de ben a prop els passos de Virginia Woolf, aquella creadora enormement lliure en les seves restriccions que va mostrar, i no només en *Una cambra pròpia*, que la tradició ha dotat la literatura perquè pugui expressar pensaments, tragèdies, però, en canvi, falten les paraules per descriure literàriament, posem per cas, un ull de poll, una virulenta pansa. Per això vindicava alegrement el següent:

Però no necessitem només una nova llengua, més primitiva, més sensual i més obscena, sinó una nova jerarquia de passions; l'amor ha de perdre la primacia en benefici d'una febre de 40; la gelosia ha de cedir el seu lloc als atacs de ciàtica; l'insomni ha de fer de dolent, i el bo serà un líquid blanc i dolç, el poderós príncep amb ull de falcó i peus alats, conegut, entre altres, pel nom de Cloral.⁷

Virginia Woolf en un article titulat significativament "El romanticisme i el cor", que enllaça en certa manera amb el fragment anterior, mostra que hi ha escriptors que, com una criatura nodrida al ventre matern, creen aquesta nova llengua, construeixen ben activament aquesta nova literatura. Ho fa d'una manera que

li és especialment volguda: parlant d'una altra autora, de Dorothy Richardson. El fragment de l'article diu així:

Dorothy Richardson ha inventat –o, si no l'ha inventada, l'ha desenvolupada i l'ha utilitzada per a les seves pròpies finalitats–, una frase que podríem anomenar la frase psicològica del sexe femení. És d'un teixit més elàstic que les frases antigues, i es pot estirar fins al límit, podem penjar-hi les més delicades partícules i embolcallar-hi les formes més vagues. Altres escriptors del sexe contrari han fet servir frases d'aquesta mena i les han estirades fins al límit. Però hi ha una diferència: Dorothy Richardson ha donat una forma conscient a la seva frase per poder baixar fins al fons a investigar les esclertes de la consciència de Miriam Henderson [la protagonista]. És una frase femenina, però només en el sentit que la fa servir per descriure una ment femenina una escriptora que no s'enorgulleix ni s'espanta de res del que pugui descobrir en la psicologia del seu sexe. I per això creiem que els tresors que Dorothy Richardson treu a la superfície, per discutible que sigui el seu volum, són sens dubte autèntics. Les seves troballes tenen a veure amb el ser, i no amb el fer. Miriam [la protagonista] és conscient de “la vida en si”; de l'aire que envolta la taula més que no pas de la taula; del silenci més que no pas del so. I d'aquesta manera afegeix un ingredient a la seva percepció de les coses en què mai ningú no s'havia fixat, o, si s'hi havien

fixat, l'havien eliminat entre remordiments. Li pot caure un home mort als peus (cosa poc probable), i és possible que Miriam cregui que un raig de llum de color violeta és un element important en la seva percepció de la tragèdia. Si ho creu, ho dirà.⁸

Meravellós fragment de frases adaptables com una mitja, que embolcallen, eficaces, el "ser", que acaronen la frase psicològica, que l'arrissen amb la fina ironia que guarneix de sentits l'eufòrica, la vigorosa, prosa de Virginia Woolf.

I de la prosa, m'agradaria fer un salt i passar a la poesia. Perquè sí, perquè el cos m'ho demana, que deia la poeta. La poeta era Maria-Mercè Marçal i ¿qui més autoritzada que ella per parlar de poesia?, la veritat és que moltes, penso per exemple en aquella parella de germanes estrangeres, en Audre Lorde, que deia sempre que per a les dones la poesia no és un luxe, en Adrienne Rich, que deia que la poesia vol espai i una llibertat mental que transformi imaginativament la realitat en un acte creatiu ben lluny de la passivitat. Torno, però, a Marçal que en el pròleg a *La germana, l'estrangera* diu que la secció més "lliure" d'aquest seu llibre és *Terra de Mai*, justament una colla de sextines, l'encarnació d'una de les formes més difícils de la poesia. Ho diu així.

Paradoxalment, però, la rígida estructura de la sextina dóna marges, endega, una imatgeria molt més "desbridada i folla", per dir-ho amb mots de Clementina Arderiu, que no pas la de la resta del

llibre, on la flexibilitat mètrica va aparellada amb una contenció, un control més fort sobre el curs de les imatges i sobre la dicció, en general.⁹

Lliçó de poesia, lliçó de literatura, lliçó de llengua. Perquè traslladades al llenguatge, les il·luminadores frases de Marçal parlen de com la llengua, amb totes les seves restriccions, amb totes les seves servituds, possibilita la glòria del significat, la plenitud del sentit, es fa elàstica i dolça per potenciar el desig de dir. Difícilment en una llengua que no tingués les “limitacions” de la poesia s’hagués pogut dir una veritat de llengua d’una manera més contundent, més concisa, més bella i més clara que la que ara llegiré. Es tracta de la poesia “Mite” de Muriel Rukeyser (1913-1980) que la també poeta Montserrat Abelló ens va fer conèixer, diu així:

Molt després que Èdip, vell i cec, anés pels camins.
Va sentir una olor familiar.

Era l’Esfinx.

Èdip li va dir, “Vull fer-te una pregunta.

Per què no vaig reconèixer la meva mare?”

“Vas donar la resposta equivocada”, contestà l’Esfinx.

“Però això era el que feia que tot fos possible”, va dir Èdip.

“No”, féu ella.

“Quan vaig preguntar: què camina amb quatre potes al matí, dues al migdia, i tres al vespre, em vas contestar, l’Home.

No en vas dir res, de la dona”.

“Quan es diu Home”, contestà Èdip, “s’hi inclou la dona també. Tothom ho sap, això”.

Ella va dir, “Això és el que tu et penses”.¹⁰

I torno on he començat: a parlar de la possibilitat, més aviat de la necessitat, d’una nova llengua per dir el que fins ara indicible, no perquè la llengua no ho pogués dir o no ho volgués dir, sinó perquè no li volíem fer dir.

Perquè si Arderiu i Marçal desvelen la llibertat “desbridada i folla” en l’aparent rígida estructura de la poesia, ¿per què no podem veure també justament la llengua com un espai de llibertat només amb el cel per sostre? ¿I on millor comprovar-ho que en aquestes entendridores quimeres que són els diccionaris en la seva lloable però impossible pretensió de recollir el món?

IV

Per exemple, és un lloc comú, fins i tot en llibres de text i gramàtiques, afirmar que el femení es forma a partir del masculí (com si es tractés de la costella d'Adam de determinades versions bíbliques). Sembla, però, que l'existència de paraules com "dida", "partera" o "perdiu" que han generat masculins com "didot", "parterot" o "perdigot", ho desmenteix.

També sembla que ho contradiu el meravellós diccionari *Alcover-Moll*, quan diu que la primera documentació de l'ofici "costurera" es remunta a l'any 1354 i no documenta, en canvi, "costurer" fins al 1405, més de 50 anys després. Un cas molt més proper ho confirma i en dóna fe. En efecte, en tenim una bona prova en la denominació "prostituta/prostitut". El popular diccionari Fabra, vigent fins a l'any 1995 quan va ser substituït pel *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (a partir d'ara li diré *DIEC*), només contemplava el terme "prostituta" i no és fins al 1995 amb l'aparició del nou diccionari que el vocable passa a ser **prostitut prostituta**. Aquest cas mostra que la "-a" de "prostituta" no és un mer afegit a la forma masculina, sinó que és la masculina la que perd la "a", per molt que es digui que el femení és subsidiari del masculí al qual sol afegir una "a".

En tenim més proves. Joan Coromines en un diccionari tan poc suspecte de feminisme com és el *Dicciona-*

ri Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana explica que la paraula “beguina” crea a partir seu el masculí “beguí”. Ho mostra, fent servir un ordre del tot inusual en diccionaris, ja que al bell inici de l'article que correspon a beguines i beguins presenta les dues paraules en aquest ordre: “BEGUINA I BEGUÍ”.

De fet, no tan inusual, si mirem el diccionari normatiu actual (*DIEC*), veurem que a l'entrada **verge**, l'ordre dels exemples és “Una dona verge. Un home verge”, no gens casualment a **adúlter -a** es repeteix: “Una dona adúltera. Un home adúlter”. És una qüestió purament ideològica: qui els va posar devia considerar que la virginitat o l'adulteri (o el no adulteri) eren més rellevants en les dones que en els homes i d'aquí l'ordre d'aparició.

Es pot constatar que fins i tot en definicions, per exemple, en les que intervenen bruixes, també es va pensar primer en les dones, **sàbat**: “2 Reunió nocturna de bruixes i de bruixots”, **bruixeria**: “2 Pràctica o acte de bruixa o de bruixot”. O quan es parla de l'aparença física, **cossatge**: “1 m. Tronc de la dona o de l'home quant a la seva configuració o a les proporcions”, que, per fer bona la dita que diu que “totes les oques tenen bec”, trobaríem gairebé calcada al diccionari acadèmic castellà. En aquest mateix sentit, suggereixo mirar a tots dos diccionaris l'ordre i el contingut de les accepcions de **brial**.

La gent que fa diccionaris, empesa per una evident flaca pel masculí, fins i tot incorre en errors de concordança, al Fabra n'hi havia força (si alguna persona hi té curiositat, que consulti entrades com **capella**, **bell -a**,

belluguet, competència, agermanar, postlimini, amén, cònjuge...), en l'actual encara se'n detecten, a **agombolar** diu "Ajuntar, posar o anar plegats (diferents persones o coses)", ara, si són "persones o coses", haurien d'anar "plegades"; a **copropietari copropietària** diu: "Qualsevol de les persones que tenen conjuntament una propietat, considerada amb relació als altres", si s'està parlant de persones, la relació hauria de ser amb "les altres".

No és la meva intenció criticar l'àrdua i estrènua tasca de fer diccionaris, feina per minuciosa i precisa especialment fal·lible, sinó mostrar les flaqueeses humanes que delata. Així, el peculiar ordre d'aparició de femení i masculí de les entrades **verge, adúlter -a o bruixeria**, mostra que si se sol posar el masculí davant el femení no és perquè la llengua hi obligui ningú, sinó que una determinada valoració de dones i homes d'algú força la llengua a fer-ho.

Les falses concordances d'**agombolar** o de **copropietari copropietària** mostren que no és la llengua qui prioritza el masculí, sinó que tenir al cap només els homes la deslloriga i la desfigura fins al punt de fer-la incórrer en errors.

Fina Birulés fa just un any acabava la seva dissertació dient que només si teníem la llibertat de "dir" coratjosament la diferència sense que aquest gest generés violència o desigualtat, podríem començar a habitar en llibertat un món que necessita de paraules que donin sentit a les nostres accions i passions. I que per fer-ho calia no oblidar que no es pot inaugurar un món nou sense paraules i formes noves.

És per tot això, i tornant a uns exemples aparentment menuts, és a dir, perquè sóc conscient que si una professora d'història parla al seu alumnat, posem per cas, de "societats de recol·lectores i caçadors", serà ja la mateixa llengua la que li farà explicar que l'horticultura, la jardineria, l'agricultura, la botànica... la devem a mans femenines, la mateixa llengua convocarà i propiciarà la presència dels quefers i dels invents de les recol·lectores; sabedora que només quan una professora de matemàtiques posa en els seus problemes almenys tantes protagonistes com protagonistes homes, reconeix la presència de les noies a la classe i al món; força convençuda, a més, que si no es fa així, s'estafa, com a mínim professionalment, tant l'alumnat com la societat... És per tot això, doncs, que penso que, en un moment de grans canvis i quan en tants àmbits s'oloren nous llenguatges que parlen les dones, floreixen noves llengües que parlen de les dones, no es pot deixar passar l'ocasió d'impregnar d'ordre simbòlic, harmonia i sentit un document tan emblemàtic com l'Estatut que ha de substituir aquell antic i pobre Estatut nascut ja fa uns quants anys en un part, per orfe de mares, contra-natura; no es pot perdre l'oportunitat de recrear escrits tan polítics com els que emanen del Parlament o, terres enllà, la Constitució. I no per una raó formal (que en llengua no hi ha mai qüestions epidèrmiques, allunyades del moll de l'os), sinó perquè anomenar les dones, inscriure i dir les diferències sense por, permetrà que puguem entendre, recordar i agrair tot el que van fer les dones del passat, convocarà les dones d'avui i propiciarà que es tinguin en compte les del futur. Farà im-

possible no pensar-hi, comportarà inexcusablement legislar també per a totes elles, posar-les al centre.

Perquè els dies no ens canviaran les paraules a menys que amb les paraules canviem els dies.

EULÀLIA LLEDÓ I CUNILL

¹ Marina YAGUELLO (1978). *Les mots et les femmes*. Paris: Payot, p. 7.

² Luce IRIGARAY (1985). *Parler n'est jamais neutre*. París: Les Éditions de Minuit, contraportada.

³ SANTA TERESA DE JESÚS (1988). *Obras Completas*. Madrid: Aguilar, p. 383.

⁴ Lidiya GINZBURG (2000). *Diario del sitio de Leningrado*. Trad. Belén Marín. Barcelona: Muchnik, pp. 76-77.

⁵ A. S. BYATT (2003). *La mujer que silba*. Trad. Susana Rodríguez Vida. Barcelona: Emecé, pp. 221-223.

⁶ Amélie NOTHOMB (2003). *El sabotaje amoroso*. Trad. Sergi Pàmies. Barcelona: Anagrama, p. 88.

⁷ Virginia WOOLF (1999). *Dones i literatura*. Trad. Jordi Ainaud. Barcelona: Columna, p. 183.

⁸ Virginia WOOLF (1999). *Dones i literatura*. Trad. Jordi Ainaud. Barcelona: Columna, pp. 50-51.

⁹ Maria-Mercè MARÇAL (1985). *La germana, l'estrangera*. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall, p. 7.

¹⁰ Montserrat ABELLÓ (1993). *Cares a la finestra*. Sabadell: AUSA, p. 71.

